Sinka Viktor Róbert

Ajándék vagy zsarolás? – A Habsburg–Oszmán-diplomácia és az ajándékozás rendszere (1568–1593)

Abstract: Gift or Blackmail? Habsburg–Ottoman Diplomacy and the System of Gift-Giving, 1568–1593. The study examines the role of diplomatic gift-giving, one of the defining elements of early modern Habsburg–Ottoman diplomacy, on the eve of the Fifteen Years' War. The research focuses on Friedrich von Kreckwitz's embassy to Constantinople between 1591 and 1593, through which the political, economic, and communicative functions of gifts are analyzed.

The study shows that while the Habsburg side interpreted gifts as instruments for expressing peaceful intentions and maintaining diplomatic relations, in Ottoman practice they appeared as regular payments, functioning almost as a form of tribute. The tensions arising from these divergent interpretations were also evident in practice. The delay or absence of gifts obstructed negotiations weakened the envoy's capacity to advance his interests and contributed to growing dissatisfaction among the viziers.

The study emphasises that gift-giving was not merely a representative element of diplomacy, but also a deliberate instrument of political pressure, which both sides incorporated into their own diplomatic strategies.

Keywords: diplomatic gift-giving; Friedrich von Kreckwitz; Habsburg–Ottoman relations; gift as a political instrument; diplomatic conflicts; borderland clashes

A kora újkorban az oszmánok európai terjeszkedése, az Újvilág felfedezése egyre inkább felerősítette az információszerzés fontosságát, rendszerezését, továbbá az európai hatalmak egyre erősebb bürakratikus jellege hivatali keretek közé helyezve is fejlődési lehetőséget nyújtott annak. Ezen folyamatok kulcsfontosságú szerepet töltöttek be a diplomáciai kapcsolatok fokozódásában, valamint a 15-16. században szerte Európában kialakuló állandó követségek felállításában.[1] A 15. század végén a Franciaország és a Habsburgok között kirobbanó itáliai háborúk idejére már az itáliai kisállamok – Milánói Hercegség, Firenzei Köztársaság, pápai államok, Nápolyi Királyság, Velencei Köztársaság – felismerték, hogy fennmaradásukhoz elengedhetetlen a folyamatos és

[1] Ágoston 2014: 117.

https://doi.org/10.17048/EKKETDIKonf.24.1.2026.179

naprakész információszerzés.[2] Eleinte a szomszédos kisállamokban, majd Európában a francia és Habsburg-udvarokban állítottak fel állandó követségeket.[3] Ezen kapcsolatok fokozódásával a diplomáciai ceremónia jelentősége is növekedett, mivel az állandó követségek létrejöttével a diplomata hivatás is professzionalizálódott. A diplomáciai ceremóniák az uralkodók közötti viszony reprezentációja szempontjából már a középkor óta kiemelkedő fontossággal bírtak, mint ahogyan azt a béke-, a házasságkötések vagy egyéb, a hatalmak közötti kapcsolattartások során megfigyelhetünk.[4]

Az állandó követségek kialakulása előtt az európai uralkodói udvarokba diplomáciai tárgyalásokra érkezett küldöttségek feladatuk elvégzése után hazatértek. Ezzel szemben az állandó követek egy adott udvarban tartózkodva folyamatosan uralkodójukat képviselve tudtak tárgyalásokat folytatni. A diplomáciai kapcsolattartás szerves részét képezte a diplomáciai ajándék is, amelynek szerepe a kora újkorban egyre nagyobb jelentőséget kapott.[5] Az ajándékok tárgyi típusa, mértéke, jelentősége, reprezentatív jellege szerves részét képezte a diplomáciai kapcsolatok fejlődésének, valamint a követek feladatainak sikeres elvégzésének. Ezen tanulságok alapján a diplomáciai pályára érkezők komoly ismeretek tudtak szerezni, hiszen diplomataképzés ekkor még nem létezett, hanem az erre a hivatásra alkalmasnak tűnő jelölteket vizsgálták meg személyes tulajdonságaik alapján.[6][7]

A Habsburgok a 16. században közvetlen szomszédokká váltak az oszmánokkal, ezáltal létszükségletté vált számukra az Oszmán Birodalom politikai szándékainak, illetve belső hatalmi viszonyainak alapos ismerete. E két birodalom közötti viszony egyes jellemzői eltérnek attól, amit a keresztény hatalmak közötti kapcsolatok terén általában megfigyelhetünk. A nyugati és keleti kultúrák találkozása következtében a megszokott európai rendszertől eltérő sajátosságokat figyelhetünk meg, mint például a keleti ceremoniális rendszer sajátosságai. Az oszmánoknak a nyugatiak számára megszokottól eltérő tárgyalási módszerei között kiemelt fontosságot kapott, és az európai gyakorlattól eltérő jelentőséggel bírt az ajándékozás is.[8]

Jóllehet Nyugat-Európában az uralkodói családból hercegek is jártak követségben,[9] a keletre induló küldöttségek esetében más képet láthatunk. A Konstantinápolyba érkező állandó Habsburg-követek a 16. század második felében jellemzően előkelő osztrák nemesi családból származó személyek közül kerültek ki, kísérőszemélyzetük

[2] Ágoston 2014: 91.
[3] Mattingly 1955: 156.
[4] Anderson 1993: 15.
[5] Mattingly 1955: 427.
[6] Spuler 1936: 214.
[7] David Ungnad előterjesztéséből jól kivehető, hogy hivatalos diplomataképzés hiányában a követjelöltek személyes tulajdonságaik, képességeik, képzettségük alapján kerültek kiválasztásra. Nyelvismeret, diplomáciai tapasztalat, a határvidék ismerete mellett az erkölcsösség, türelem, beszédkészség is meghatározó elvárásoknak számítottak. David Ungnad előterjesztése (Klagenfurt, 1586. március 17.) ÖStA HHStA Türkei I.Kt. 54. Konv 2. fol 23-30.
[8] Roosen 2017: 455.
[9] Ujj 2023: 350.

tagjai között a legelőkelőbb személyek, fiatal főurak kaptak helyet, akiket leginkább a kalandvágy és a tapasztalatszerzés motivált.[10]

A kora újkorban a konstantinápolyi állandó Habsburg-követek[11] kulcsszereplővé váltak a Habsburg–oszmán diplomáciai érintkezésben.[12] 1547 óta az Oszmán Birodalom fővárosában működő állandó követek közvetlenül az uralkodót képviselve igyekeztek a Habsburg Birodalom érdekeit érvényesíteni. 1547 és 1593 között összesen tizenegy állandó Habsburg-követ töltötte be ezt a pozíciót a Portán.[13] A tizenöt éves háború megtörte a Habsburgok portai jelenlétét, annak lezárását követően, az 1610-es évektől kezdődően jelentős mértékben újraszerveződve, de ismét működött a követség intézménye, és a visszafoglaló háborúkig folyamatosan voltak állandó császári követek Konstantinápolyban.[14]

Dr. Bartholomeus Pezzen állandó Habsburg portai követi megbízatása 1591-ben járt le, és a bécsi vezetés nem tudta őt további maradásra bírni, ezért esedékessé vált az utódlása.[15] A pozícióra Friedrich von Kreckwitzet találta alkalmasnak a bécsi vezetés, aki 1591–1593 között szolgálta az uralkodót a Portán.[16] A tizenöt éves háborút megelőzően utolsó állandó követként a Portán, Friedrich von Kreckwitz legfontosabb feladata a két birodalom közötti béke megőrzése volt. A diplomáciai kapcsolatok kedvező hatásához, a béke fennmaradásához elengedhetetlen volt az éves ajándékok bevitele a Portára. Jelen tanulmánynak nem célja a Habsburg–oszmán diplomáciai ajándékok teljes körű bemutatása, hanem kizárólag egy konstantinápolyi követ működésén keresztül kerülnek azok a középpontba. Friedrich von Kreckwitz portai működésén keresztül szeretném bemutatni a diplomáciai ajándékok funkcióját, szerepét, jelentőségét az 1590-es évek elején a két birodalom között. Mire használta a Habsburg-diplomácia az ajándékot? Az oszmánok milyen mértékben használták befolyásolási eszközként az ajándékokat?

[10] Szalai (szerk.) 1986; Fenyvesi 1986: 340.

[11] A forrásokban többféleképpen nevezték meg a korszakban a követeket. A különböző megnevezések különböző jogköröket is jelentettek. A 16. században „orator" névvel illették a konstantinápolyi állandó Habsburg-követeket, akik teljes jogkörrel voltak felruházva, és többéves portai szolgálatot teljesítettek. A 17. században az állandó követeket rezidens névvel tüntették fel, amely a portai követek közötti hierarchiarendszerben alacsonyabb rangot jelentett. Szalai (szerk.) 1986; Fenyvesi 1986: 339–341.

[12] Ágoston 2005: 38–39.

[13] ŞAHIN 2017: 225.

[14] Kerekes 2010: 15–18.

[15] Pezzen von Ulrichskirchen, Bertalan (Croviana, 1550 körül – Prága, 1605. június) Bolognában lett jogi doktor, 1578–1586 között a konstantinápolyi Habsburg állandó követségen volt titkár, 1586–1591 között pedig állandó követ. Később titkos udvari tanácsos és a haditanács tagja volt. Török nyelvi készségei következtében 1605-ig részt vett a török béketárgyalásokon. Bővebben lásd: Ivanics 1993: 303.

[16] Friedrich von Kreckwitz (1550–1593) egy sziléziai előkelő nemesi családból származott, amelynek múltja a 14. századik vezethető vissza. 1568-ban a Frankfurt an der Oder-i egyetemen, 1573-ban a paduai egyetemen folytatott jogi tanulmányokat. 1578-tól a Prágában működő cseh fellebviteli törvényszék tanácsosává (Apellionsrat) nevezték ki. 1584-től a Birodalmi Udvari Tanács (Reichshofsrat) tanácsosává nevezték ki. 1591–1593 között állandó konstantinápolyi Habsburg-követ. 1593 szeptember 30-án Nándorfehérváron fogságban hunyt el. Életrajzához: LOEBL 1914: 160–173. Egyetemi tanulmányaihoz: ZONTA 2000: 328.

Az ajándékok hogyan jelentek meg a tárgyalási folyamatokban, és milyen politikai következményekkel jártak? Írásomban az alábbi kérdésekre keresem a választ.

A diplomáciai ajándékok szerepe

A diplomáciai kapcsolatok sajátos részét képezték az ajándékok. A két uralkodó közötti viszony reprezentálását is szolgálták, nagyságuk a barátságot és hűséget szimbolizálta, általuk a politikai kapcsolatok megerősítése, valamint a politikai célkitűzések elérése vált lehetővé. Gyakran emiatt olyan hatalmak között volt a diplomáciai ajándékozás jellemző, akik baráti viszonyban álltak egymással. Az európai szokásoknak megfelelően népszerű diplomáciai ajándékoknak számítottak a gyűrűk, a lovak és az ezüsttárgyak, amelyek szimbolizálták az ajándékokat küldő uralkodó bőkezűségét is.[17] Időnként láthatunk olyan esetet is, amikor kifejezetten ellenségnek adtak ajándékokat, hogy megbékélésre ösztönözzék, vagy valamilyen politikai konfliktus, hatalmak közötti viszály elsimítására használták.[18]

A keleti diplomáciai rendszerben az általános gyakorlat szerint készpénzt és ezüsttárgyakat vittek ajándékba a Portára. A nyugati ajándékozási szokásoktól eltérően különleges ajándéknak számítottak az órák, mivel az Oszmán Birodalom területén nem éltek olyan mesteremberek, akik ezek előállításával foglalkoztak volna, ezért a pasáknak, szultánnak vitt ajándékok között gyakran megtalálhatóak voltak a különböző európai mesteremberek által készített órák.[19] Az oszmánok rendszerint a követeket kaftánnal, selyemköntössel ajándékozták meg, amelyek szimbolikus jelentősége is rendkívül fontosnak számított. Oszmán interpretációban a követség felkaftánozása saját felsőbbrendűségüket és a szultán megkérdőjelezhetetlen hatalmát tükrözte.[20] Az oszmánok által adott ajándékok mennyiségében is teljes mértékben érzékelhető ez a fajta erődemonstráció, amelyek száma jóval alulmúlta a Habsburg ajándékokét. Ez a fajta szultáni felsőbbrendűség, az Oszmán Birodalom erejének demonstrációja a 16. század második felében a diplomáciai kapcsolatokban is folyamatosan érzékelhető.[21]

Az Európából az Oszmán Birodalomba érkező követek, diplomáciai feladatokat ellátók számára meglehetősen szokatlannak számítottak a keleti diplomáciai rendszerben megszokott ajándékozási szokások, hiszen a pasákkal történő tárgyalásokra, valamint audienciára sem kaptak lehetőséget ajándékok hiányában.[22] Az ajándékozást erkölcste-

[17] Carrió-Invernizzi 2008: 888.
[18] Carrió-Invernizzi 2008: 891.
[19] Friedrich von Kreckwitz jelentése a budai pasánál történt audienciáról (Buda, 1591. október 12–13.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 76. Konv. 1. fol. 223–252.
[20] Brunner 2017: 9.
[21] Ágoston 2014: 76.
[22] Würflinger 2020: 113.

lennek és korruptnak, továbbá egyértelműen az oszmán tisztviselők meggazdagodási forrásának látták. A Habsburg-követek is sokszor megbízhatatlannak tartották az oszmánokat, mivel a vezíreket nem a hivatalos levelek, hanem kizárólag a hozott ajándékok érdekelték.[23] Az ajándékozást a Habsburg és az oszmán fél is másképpen értelmezte, mivel az oszmán társadalom sokkal széttagoltabb volt a nyugatiakhoz képest, valamint társadalmi mobilitása is nagyobb volt, így a társadalmi egyenlőtlenségek bemutatásának szempontjából még fontosabb funkcióval bírtak az ajándékok.[24] Az ajándékozásban hierarchikus szempontoknak megfelelő tendenciákat láthatunk, tehát a szultán részesült a legtöbb ajándékban, utána a nagyvezír, majd csak őt követően a díván tagjai.[25]

Az 1568-as drinápolyi szerződést nyolcévente – 1575-ben, 1583-ban, 1590-ben – megújítva a Habsburgok és az oszmánok között nem tört ki nyílt háború a tizenöt éves háborúig.[26] I. Miksa magyar király és II. Szelim török szultán képviselői hosszú tárgyalások után fogadták el a szerződést. Az 1568-as szerződés jelentősebb pontjai előírták, hogy mindkét félnek tilos további területszerző hadjáratokat folytatnia, a követek szabadságot, sértetlenséget élveztek, valamint a császár évi 30 ezer magyar aranyforint adót fizetett a szultánnak. Ez az összeg kizárólag a szerződésben foglaltak értelmében a béke megkötésekor, annak fenntartása értelmében megállapított érték. A diplomáciai kapcsolatok fenntartásához, a tárgyalásokhoz elengedhetetlen volt a szultán és a vezírek számára további ajándékok bevitele a Portára, hiszen ennek hiányában az említett béke fenntartásához szükséges diplomáciai tevékenység elvégzésére nem lett volna lehetőség.

Az oszmánokkal kötött béke a határ menti térségekben nem biztosított fegyvernyugvást. A szultánok ugyan nem vezettek hadjáratot a Habsburg-területek ellen, ám a szemben álló felek végvári katonái között rendszeres összetűzések zajlottak. A portyázások, a másik fél területeire történő benyomulások megszokottaknak számítottak. A határon túli területek lakosságának sarcolása, foglyok ejtése és kiváltása gyakori jelenség volt, ami időnként nagyobb konfliktusokat is eredményezett.[27] 1591 nyarán a boszniai pasa Sziszek városa ellen indult, aminek következtében a konfliktusok felerősödtek. Ebben a politikai helyzetben nevezték ki 1591 tavaszán Friedrich von Kreckwitzet állandó konstantinápolyi követnek, majd 1591. december elején érkezett meg küldöttsége kíséretében a Portára.[28]

[23] Kármán 2008: 31.

[24] Strohmeyer 2017: 186.

[25] 1591-ben a szultán 45 ezer tallért, a nagyvezír és a budai pasa 3 ezer tallért, míg a szultáni díván tagjai ezer tallért vagy kevesebbet kaptak. (1590. augusztus 18.) ÖStA FHKA RA Kt 318.2, Fasc 192/A, 1577-1593, fol 208-209.

[26] Papp 2018: 91.

[27] Pálffy 1995: 80.

[28] A delegáció utazásába és a Portán átélt mindennapi életbe kiváló betekintést nyújtanak két követségi tagja, a gyógyszerész Friedrich Seidl, illetve a követ fiatal nemesi kísérője, Vratislav Vencel által készített, nyomtatott formában fennmaradt naplók. Nagy (ford.) 1982; Vratislav 1595.; Seidel, 1711.

Friedrich von Kreckwitz diplomáciai feladata

Friedrich von Kreckwitz számára 1591 májusában elkészült II. Rudolf instrukciója, amelyben egyértelműen legfontosabb feladatként az előző években meghosszabbított béke és a jó szomszédi viszony megtartását jelöli ki az uralkodó a követ számára, kiemelve az oszmánokkal való konfrontálódás lehetséges minimalizását.[29] A korábban említett 1568-as drinápolyi békekötés értelmében a Habsburg fél kötelessége volt minden évben ajándékokat vinni a Portára. Fontos megemlíti, hogy amíg a császári oldalról ezt valóban tisztes ajándékként értelmezték, addig az oszmán felfogásban egyértelműen adóként kezelték a beérkező ajándékokat. A tisztes ajándék megérkezése mellett az oszmán vezírek maguk számára további személyes ajándékok küldését is elvárták. Míg a Habsburgok számára ezek a kölcsönösség és a diplomáciai jóindulat kifejezőeszközei voltak, addig az oszmán elit azokat személyes jövedelemként és a hatalmi hierarchia fenntartásának eszközeként kezelte. Az alábbiakban a tisztes ajándékok, valamint a vezírek számára adott személyes ajándékok is egyaránt említésre kerülnek, hiszen mindkét esetben alapvető diplomáciai konfliktushelyzet alakult ki, ami számottevő befolyással bírt a Habsburg-követ diplomáciai feladatának elvégzésére, ami kihatással volt a háborús hangulat elkerülhetetlen fokozódására.

Az Udvari Kamara hatáskörébe tartozó ajándékok kiválasztása rengeteg anyagi erőforrását emésztette fel a Habsburgoknak. További nehézséget jelentett, hogy az új követ érkezésével a pasák az éves tribúton felül egyéb ajándékokkal is számoltak, amelynek előteremtése komoly kihívást jelentett az Udvari Kamara számára. Az esztergomi szandzsákbégtől egészen a szultánig a hozzáillő értékű ajándékok kiválasztása, amelyek kellő tetszést váltottak ki, meglehetősen nehéz feladatnak bizonyult.[30] Ahogyan korábban említésre került, az általános gyakorlat szerint készpénzt és ezüsttárgyakat vittek ajándékba a Habsburgok a Portára. Friedrich von Kreckwitz követ Konstantinápolyba történő megérkezését követően a szultáni díván tagjait látogatta meg, amely találkozások során ajándékok átadására is sor került. Ferhát nagyvezír részesült a legtöbb ajándékban: 3000 tallér készpénz, két aranyozott ezüstmosdó, két aranyozott réz mosdótál, aranyozott teáscsésze, két aranyozott korsó, két aranyozott ezüstserleg, nagy aranyozott óra és egy nagy ütőóra. A további vezírek, mint a nisándzsi, kapudán pasa, sejhüliszlám, janicsár aga jóval kevesebb ajándékot kaptak: 1000 tallér, egy aranyozott ezüstmosdó és mosdótál, két ezüstkehely és egy nagy ütőóra.[31] A nagyvezírnél tett látogatás következtében néhány napon belül audienciára invitálta a követet kíséretével együtt a szultán. Az Oszmán Birodalom uralkodójának vitt ajándékok mennyisége és mértéke is rendkívül impozáns méreteket öltött: 45 ezer tallér készpénz, két aranyozott ezüst mosdótál, aranyozott vizeskancsó, két aranyozott ezüstcsésze, egy kupa, két aranyozott ezüstkancsó,

[29] (Prága, 1591. május) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 75. Konv. 1. fol. 110-120.
[30] Teply 1976: 22.
[31] (Konstantinápoly, 1591. december 18.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 76. Konv. 2. fol. 104-121., 122-130.

két aranyozott ezüstkorsó, két aranyozott ezüst gyertyatartó, két aranyozott törlőkendő, két aranyozott kehely, egy aranyozott serleg, hat aranyozott óra.[32]

Az éves ajándékok Portára történő bevitelére általában ajándékvivő követet jelöltek ki, akinek delegációjával együtt kizárólag ez volt a feladata. Abban az esetben, ha éppen egy új állandó konstantinápolyi követ tartott a Portára, akkor vele együtt küldték be az éves ajándékokat az Oszmán Birodalom fővárosába. A békekötést követően 1569-től kezdve eleinte zökkenőmentesen évente sikeresen szállították be a császári követek az ajándékokat a Portára, amelyek mindig a következő év januárjáig fedezték a Habsburg fél ezen kötelezettségét. 1580-as évektől kezdve egyre inkább jellemzővé vált az ajándékok bevitelének késedelme, olyannyira, hogy 1587-re már egyéves késedelembe kerültek a Habsburgok, és csak az előző éves tartozásukat sikerült bevinni a Portára. 1590-ben az akkori állandó portai követ, dr. Bartholomeus Pezzen egy dupla ajándék bevitelével tudta rendezni a Habsburgok tartozásait, ezzel a folyamatosan akadozó, nem megfelelő mennyiségű és minőségű ajándékokok miatti elégedetlenséget átmenetileg csillapítani tudta.[33]

Az 1590-es évek elejére egyre komolyabb problémát okozott az ajándékok előteremtése és meghatározott időn belül történő elszállítása a Portára. A helyzetet tovább nehezítette Friedrich von Kreckwitz állandó követté történő kinevezése, amivel a korábban említettek értelmében az éves tribúton felül egyéb ajándékokkal is kellett készülni a vezíreknek. Az ajándékokkal kapcsolatos komplikációk még inkább megnövelték az állandó követ súlyát, aki személyes ügyességével hozzá tudott járulni a portai ingerültség lecsillapításához. Erre kiváló példaként láthatjuk dr. Bartholomeus Pezzen példáját, aki 1578-ban az akkor kinevezett állandó követ, Joachim von Sinzendorf kíséretének tagjaként, titkári pozíciót betöltve került a Portára, majd 1586–1591 között állandó követként szolgálta az uralkodót.[34] Tehetséges diplomataként kiváló kapcsolatokat alakított ki az oszmán fővárosban, így diplomáciai megbízásait a vezírekkel történő tárgyalásai során hatékonyabban tudta teljesíteni azon követekkel szemben, akik rövidebb ideig tartózkodtak a Portán, valamint nem tudtak effektív kapcsolati hálót kialakítani.[35]

[32] (1590. augusztus 28.) ÖStA FHKA RA Kt 318.2, Fasc 192/A, fol 222-235.

[33] Az 1590-es éves ajándékokról egy jegyzék formájában tételesen fel van sorolva melyik vezírnek milyen típusú, értékű és mennyiségű ezüsttárgyat vittek be a Portára. ÖStA FHKA, RA Kt. 320.1, Fasc 192/B, fol. 81-98.

[34] Joachim von Sinzendorf 1576-tól udvari haditanácsos volt, 1578–1582 között pedig konstantinápolyi állandó követ. Életéről: Ehrenpreis 2006.

[35] Radway 2023: 22

A vezíreknek vitt ajándékok diplomáciai jelentősége

Friedrich von Kreckwitz delegációjával 1591. szeptember 30-án indult el Bécsből Konstantinápolyba. A közel két hónapon át tartó utazás során több befolyásos oszmán tisztviselőnél járt audiencián a követ, többek között a határvidék legmeghatározóbb és legbefolyásosabb személyénél is, Szofi Szinán budai pasánál is.[36] A Habsburg követ és a budai pasa között lezajlott, közel három órán át tartó audiencia során jól körvonalazódott, hogy a diplomáciai ajándékok milyen kulcsfontosságú szerepet töltöttek be, és miként használták fel azokat a tárgyalások során befolyásoló eszközként.

A korábban említettek szerint egyfelől az ajándékok a béke és a jó szomszédi viszony fenntartása iránti szándékot fejezték ki. A folyamatos békemeghosszabítások során az ajándékok időben és minden fennakadás nélkül történő szállításával a Habsburgok békeszándéka egyértelműen érzékelhető volt. Azonban amint az ajándékok visszatartását, késését, nem megfelelő értékét tapasztalták az oszmánok, a Habsburgok béke iránti elkötelezettségében kételkedni kezdtek. A Friedrich von Kreckwitz és Szofi Szinán budai pasa közötti elbeszélgetésből is kiválóan körvonalazódnak az említettek, hiszen az audiencia során a pasa az ajándékok tudatos visszatartásával vádolta meg a császári oldalt.[37] Véleménye szerint a békeszándék iránti elkötelezettség nem látszódott II. Rudolf kommunikációjában. A Habsburg oldal a megnövekedett határ menti portyázásokra hivatkozott az ajándékok elmaradásának okaként, kifejezetten sérelmezve Telli Hasszán boszniai pasa betöréseit a horvát-szlavón végeken. Természetesen az oszmán fél a császári erők portyázó tevékenységének válaszaként reflektált a felhozott sérelmekre.[38] Friedrich von Kreckwitz portai tevékenysége alatt folyamatosan növekvő nyugtalanságot, elégedetlenséget okozott ez a probléma, ami láthatóan egy patthelyzetet alakított ki. II. Rudolf császár addig nem volt hajlandó az egyébként már Bécsben összekészített ajándékok elindítására, amíg a határ menti akciókat nem állítják le az oszmánok. Továbbá Telli Hasszán boszniai pasa leváltását, megbüntetését, illetve az elfoglalt várak, kastélyok és az okozott károk visszatérítését követeli Friedrich von Kreckwitz követen keresztül a Portán.[39]

Az oszmánok az ajándékok megérkezése után lettek volna csak hajlandóak bármilyen kártérítésről, valamint az egyéb határ menti konfliktushelyzetek megoldásáról tárgyalni. Ezen problémákkal kapcsolatban megoldásként a császári oldal agresszióinak visszaszorítását követelték a Habsburgoktól, aminek az elérése – a vezírek elmondása szerint – az

[36] A budai pasa pozíciót 1590. november és 1692. január 30. között töltötte be. 1594-ben temesvári pasa, majd 1595-ben másodszor budai pasa, 1596-tól, Eger elfoglalása után az első egri pasa, 1598-tól anatóliai beglerbég, 1604-tól kajmakám. Gévay (szerk.) 1841: 15.

[37] Friedrich von Kreckwitz jelentése a budai pasánál történt audienciáról (Buda, 1591. október 12–13.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 76. Konv. 1. fol. 223-252.

[38] Bayerle 1972: 122.

[39] Friedrich von Kreckwitz jelentése a budai pasánál történt audienciáról (Buda, 1591. október 12–13.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 76. Konv. 1. fol. 223-252.

oszmán határ menti válaszlépések megszűnését is jelentené. Az ajándékok visszatartása Siaus nagyvezír szerint csak a határ menti agresszió fokozódását eredményezte. A Habsburg-követ a nagyvezírnél háromezer tallér extra ajándék ígéretében kísérelte meg a boszniai pasa leváltását elérni, azonban ezt a kísérletet Siaus pasa gúnyosan visszautasította. Friedrich von Kreckwitz információi alapján a boszniai pasa az elfogott zsákmányt bőkezűen megosztotta a nagyvezírrel, így teljes támogatását élvezte.[40]

Az oszmánok az ajándékokat adóként értelmezve biztos bevételként kezelték, amit aztán saját költségvetésükbe is beépítettek. A budai pasa és a Habsburg-követ közti megbeszélés során kiderült, hogy Szofi Szinán elmondása alapján saját alattvalóit részben a beérkezett ajándékokból fizette. A pasa ezen kijelentését célszerű a budai vilájet 16. század végi pénzügyi viszonyainak kontextusában értelmezni. Hegyi Klára kutatásai szerint a tartomány bevételei ekkor már egyre nehezebben fedezték a határvédelem és a katonai igazgatás költségeit. Ebben az összefüggésben a Habsburg uralkodó által küldött ajándékok késedelme sem pusztán diplomáciai sérelemként jelenhetett meg, hanem olyan bevételi forrás kieséseként, amely a budai pasára nagy terheket rakott.[41]

Az ajándékok beküldésének elmaradása számos diplomáciai konfliktushelyzetet alakított ki, aminek több színtere is egyértelműen látható. Egyrészt a pasáknak, vezíreknek vitt ajándékok, extra járandóságok hiányával, mennyiségével, értékével kapcsolatos elégedetlenségek egy adott pasával szemben személyes konfliktust alakíthattak ki. A hierarchiarendszernek megfelelően minél magasabb befolyással, hatalommal rendelkező pozíciót betöltő pasáról volt szó, ez annál drasztikusabb következményekkel járhatott.

Friedrich von Kreckwitz követ már közel két hónapja tartózkodott az Oszmán Birodalom fővárosában, amikor elődje, dr. Bartholomeus Pezzen visszaindult a Portáról a Habsburg Birodalom területére. Diplomáciai szokásoknak megfelelően állomáshelyét elhagyva a követ számára búcsúajándékként engedélyezték a szultáni dívánban, hogy keresztény foglyokat vihessen magával Konstantinápoly börtöneiből. Dr. Pezzen négy keresztény fogoly kiváltását kérvényezte a szultáni dívánban, amit Cigala Yusuf Szinán kapudán pasa egy hatalmas váltságdíj kiszabásával akadályozott meg. 1590-ben kapudán pasává történő kinevezésekor nem kapott az állandó követtől ajándékot, amit azóta is sérelmezett.[42] Friedrich von Kreckwitz követ további diplomáciai tárgyalásokat folytatott az ügyben Ferhát nagyvezírrel, aki további diplomáciai ajándékok ígérete mellett a foglyok elengedését támogatta, azonban az éves ajándékok megérkezésének hiányában III. Murád szultán a rabok kiváltását megtagadta.[43] Az ajándékok elmaradása által oko-

[40] (Konstantinápoly, 1592. november 14.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 79. Konv. 2. fol. 17-22.

[41] Hegyi 2012: 216.

[42] Cigala Yusuf Szinán 1545 körül született egy előkelő genovai származású család sarjaként, Édesapja, Visconte Cigala tengerész volt, aki 1561-ben fiával együtt került oszmán fogságba egy tengeri rajtaütés során. Cigala hamar a szultáni udvar belső köreiben találta magát, a legtehetségesebb diákok között tanult a szerájiskolában. 1574-től janicsár aga, a perzsa háborúk kezdetével, 1578-tól vezíri rangra emelték. 1590–1595, majd 1599–1601 között kapudán pasa, Életrajza: Ocakaçan 2015: 325–341.

[43] Egy állandó portai követ akár hónapokig tartó betanítás, segítség, a vezíreknek történő bemutatás után hagyja utódját magára Konstantinápolyban, és tér csak vissza a Habsburg Birodalom területére. Jelen

zott diplomáciai konfliktushelyzetet láthatunk Szinánpasazade Muhammed budai pasa esetében is. Az 1592. január 31-én kinevezett budai pasa az ajándékok beérkezésének hiánya miatt leállította a fogolykiváltásokat.[44]

A vezírek hivatalba lépésekor az általános gyakorlat szerint ajándékokkal és jókívánságokkal kell eléjük járulnia az állandó követeknek, ennek elmulasztása, ahogyan láthattuk, komoly következményekkel járhatott. Felmerül a kérdés, hogy akkor miért fordult elő, hogy kinevezésekor egy vezír nem kapott megfelelő értékkel bíró ajándékot. Erre kiváló példát láthatunk az 1592 tavaszán bekövetkezett nagyvezírváltáskor. A Ferhát pasát váltó Siaus pasának a diplomáciai szokásoknak megfelelően a Habsburg-követ ajándékok kíséretében adta át gratulációját.[45] A kapott ajándékokon felül azonban további négy állóórát is követelt a nagyvezír, amit a követ sikeresen elhárított azzal, hogy a nagyvezír Ernő főhercegnél a következő ajándék beküldésével kérvényezze ezeket az extra ajándékokat. Friedrich von Kreckwitz jelentéséből egyértelműen körvonalazódnak az extra ajándékokkal kapcsolatos aggodalmai, ugyanis ha a rengeteg kiadása mellett mindent elajándékozna, akkor a váratlan helyzetekre nem maradna a vezírekkel tárgyalási alapot képező anyagi forrása. Konfliktushelyzet esetén ugyanis általános módszernek számított, hogy a Habsburg-követ extra ajándékokkal igyekezett lecsillapítani a vezírek Habsburg-ellenes hangulatát.[46]

Kiváló példát láthatunk a portai ajándéktartalékokkal kapcsolatos nehézségekre Ferhát pasa nagyvezírré történő kinevezésekor, amikor a nagyvezírnek a kapott ajándékok által okozott elégedetlenségét látva dr. Bartholomeus Pezzen követ a korábban nagyvezíri posztról leváltott Szinánnak szánt hatezer tallérból kétezret Ferhátnak adott. Ezeket a szövevényes pénzmozgásokat nehéz nyomon követni, hiszen a politikai változások is befolyással voltak arra, hogy kinek milyen ajándékokat szántak. Fontos megemlíteni, hogy a legfontosabb pozíciókat betöltő oszmán tisztviselők esetében – mint a nagyvezír –, amennyiben leváltottak valakit a pozícióiból, sok esetben idővel vissza is tudta nyerni azt. Ilyen változások esetében is megfelelő ajándékok átadására kellett készen állnia a portai állandó követségnek, így a megspórolt anyagi erőforrásokat egy tartalékalapba tették be.[47]

A Siaus pasa nagyvezírré történő kinevezése utáni hónapokban számtalanszor elküldte hozzá a Habsburg-követ a portai tolmácsot a béke meghosszabbításának elérésével kapcsolatban. Ezen alkalmak során a nagyvezír többször megemlítette, hogy az általa

esetben Friedrich von Kreckwitz újonnan kinvezett állandó követ 1591. november. 25-én érkezett meg a Portára, majd elődje, dr. Bartholomeus Pezzen csak 1592. február 1-jén hagyja el Konstantinápolyt. Dr. Pezzen jelentése Ernő főhercegnek: ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 77. Konv. 1. fol. 26-35.

[44] (Konstantinápoly, 1592. szeptember 13.)ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 78. Konv. 3. fol. 125-159. Szinánpasazade Muhammed Kodzsa Szinán nagyvezírnek a fia, 1582-től karamániai pasa, 1592. január 31. – 1593. január 28. között budai pasa, 1593 májustól ruméliai beglerbég, 1594. július 22-től vezíri rangra emelik, 1594. augusztus – 1595. május között ismét budai pasa. Gévay 1841: 16.

[45] (Konstantinápoly, 1592. március 14.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt, 77. Konv. 2. fol. 127-134. 128.

[46] (Konstantinápoly, 1592. március 14.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 77. Konv. 2. fol. 127-134. 130.

[47] (1591. március 4.). ÖStA FHKA RA, Kt. 319, Fasc 192/B, fol 103-106.

követelt ajándékok hiányában nem hajlandó az ügyben tárgyalásokat folytatni.[48] Jelen példa kiválóan szemlélteti, miért alakult ki az európai követekben az a felfogás, hogy az oszmán vezírek célja kizárólag az egyéni meggazdagodásuk elérése.[49] A nagyvezír hatezer tallér extra ajándékának követelése az Udvari Kamara számára teljesíthetetlen feladatnak tűnt, azonban Friedrich von Kreckwitz követ javaslata szerint szükségszerű legalább kétezer tallér behozatala a nagyvezír számára. A Habsburg-érdekeknek megfelelően Sius pasa hatalmából adódóan komoly veszélyt jelenthetett, hiszen amennyiben nem tudnak jó benyomást kelteni benne, abban az esetben a nagyvezír magát a szultánt – mivel a szultán lányát vette feleségül – és további dívántagokat fordíthat a császár ellen.[50]

Bizonyos esetekben a diplomáciai tárgyalásoktól való teljes mértékű elhatárolódás látható. Ferhát nagyvezír nyolcezer tallérnyi extra ajándékot követelt Friedrich von Kreckwitz követtől a békemeghosszabításról történő tárgyalás feltételeként, amit a pasa a határ menti, Habsburg fél által elkövetett betörésekkel és fosztogatásokkal indokolt. Amennyiben a nagyvezír követeléseinek nem hajlandó eleget tenni az uralkodó, abban az esetben a nyílt háború kirobbanásával, valamint a Habsburg-követ börtönbe vetésével fenyegetett Ferhát pasa. Friedrich von Kreckwitz jelentésében felhívta Ernő főherceg figyelmét, hogy diplomáciai feladatainak sikerességét jelentős mértékben befolyásolja a nagyvezírrel történő tárgyalások kimenetele, mivel Ferhát pasa befolyása a döntéshozatal szempontjából kulcsfontosságúnak számított. A béke fenntartásának eléréséhez elengedhetetlen a nagyvezír támogatása, ezért a határ menti konfliktusok megszüntetése elsődleges szempont a béke újratárgyalása szempontjából.

A követ információi alapján a nagyvezír és Cigala kapudán pasa is a háború kirobbanását pártolva magát a szultánt is igyekezett megnyerni ez ügyben. Ebből kifolyólag a sokat késett ajándékok beérkezése ellen voksoltak, hiszen ennek bekövetkeztében a szultán háborúra való rábírása veszélybe kerülne. A nagyvezír Cigalán kívül a fődefterdárt igyekezett maga mellé állítani a háború megindításával kapcsolatban, akinek a zsoldfizetéssel kapcsolatos problémáit egy, a császár elleni háború során szerzett zsákmányokkal orvosolnának. A nagyvezír háború iránti elkötelezettsége nagy eséllyel garantálná az események ilyen módon való alakulását, ezért a követ extra ajándékok küldését javasolja Siaus pasa megnyerésének eléréséhez.[51]

A háború elkerülhetetlenségének gondolatát csak Kodzsa Szinán pasa nagyvezírré történő kinevezése hozta el. A Habsburg-követnek összességében négy komoly problémája volt a nagyvezírrel, amelyek magyarázatot adnak Szinán pasa ellenséges viselkedésére a császárral szemben. Egyrészt a Habsburg uralkodót úgy szólította meg a nagyvezír, mintha magánszeméllyel beszélne, másrészt a tisztes ajándékra adóként referált, harmadrészt az ajándékok megérkezéséig a keresztény rabok kiváltását megakadályozta. Végezetül a követ alaptalannak vélte a nagyvezír ellenséges hozzáállását a

[48] (1592. március 18.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 77. Konv. 2. fol. 143-148.
[49] Jajczay 1934: 76.
[50] (Konstantinápoly, 1592. március 31.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 77. Konv. 2. fol. 179-188.
[51] (Konstantinápoly 1592. december 12.)ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 79. Konv. 2. fol. 65-70.

császári határ menti katonákkal szemben, és mindenfajta békeszegésért kizárólag őket tartotta felelősnek, a nagyvezír szerint oszmán oldalról ezen portyákra csak válaszreakciók történtek.[52]

Kodzsa Szinán nagyvezír azonnal az elmaradt ajándékok beérkezéséhez kötötte a békés megegyezés lehetőségét. A késedelmek következtében kétévnyi összeget, azaz dupla ajándék behozatalát követelte a Habsburgoktól.[53] A nagyvezír követeléseinek teljesíthetősége néhány hónapon belül lehetetlen vállalkozásnak minősült. A fizikai megvalósítás kivitelezhetetlensége mellett a Habsburg uralkodó a Telli Hasszán boszniai pasa akcióival kapcsolatos retorziók elmaradása miatt sem volt hajlandó az ajándékok beküldésére. A nagyvezír az elmaradt ajándékokat jelölte meg a boszniai határsértések okaként, valamint azok megérkezését az egyedüli garanciaként a béke megtartására és a háború elkerülésére.[54]

A Habsburg-követ minden lehetőséget igyekezett kihasználni a háború elkerülésére. A korábbiakban említett nagyvezírek sikertelen megnyerése a béke meghosszabbításával kapcsolatban azt eredményezte, hogy a Habsburg-követ egyéb magas befolyással rendelkező portai személyekkel vette fel a kapcsolatot. Ilyennek számított a szultáni hodzsa, aki III. Mehmed nevelője volt. A szultáni hodzsát a követ ajándékok ígéretével igyekezett maga mellé állítani, azonban a közvetítő személy javaslata alapján – miszerint a nagyvezír nem tűrte el, ha a diplomáciai ügyekbe a szerájon kívül is bevontak embereket – felhagyott ezzel a próbálkozással.[55]

1593 tavaszára Szinán pasa nagyvezír a Porára be nem érkezett dupla ajándékokra hivatkozva Friedrich von Kreckwitz követet személyzetével együtt házi őrizetre ítélte, ezáltal a Habsburg-követ diplomáciai lehetőségei a béke fenntartására drasztikusan lecsökkentek.[56] A Habsburg-vezetőség megértette, hogy a béke fennmaradását az oszmánok kizárólagosan az ajándékok beérkezéséhez kötötték, azonban a forrásokban egyértelműen látható, hogy ők maguk is kételkedni kezdtek az oszmánok szavahihetőségében. Mátyás főherceg irreális elvárásnak találta a dupla ajándék követelését, valamint véleménye alapján ennek teljesítése sem volt garancia a háború elkerülésére. Ebben az esetben pedig felelőtlennek találta az ajándékok beküldését, amíg nincsen írásos nyilatkozat a béke tényleges meghosszabbításáról. A Habsburg uralkodó tekintélyének megőrzése is kulcsfontosságú, aki nem hagyhatta a határ menti portyázások

[52] (Konstantinápoly 1593. február 19.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 79. Konv. 3. fol. 116-136., 137-155., 156-167., 168-180.

[53] A Habsburg-követ kérdőre vonja a nagyvezírt a dupla ajándék kérésével kapcsolatban, hiszen az általa követelt második ajándék beviteli határideje cask a következő év januárjában járna le. (Konstantinápoly, 1593. február 10.)ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 79. Konv. 3. fol. 86-90. 92-102.

[54] (Konstantinápoly, 1593. március 4.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 80. Konv. 1. fol. 8-11., 12-15.

[55] (Konstantinápoly, 1592. szeptember 13–14.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 78. Konv. 3. fol. 125-159.

[56] A követ bezárása mellett a portai tolmácsát, azaz dragománját is letartóztatták kémnek tituálva, ezáltal gyakorlatilag ellehetetlenítették a követet feladatainak végzésében. A nagyvezír addig nem hajlandó megnyitni a követségi házat, amíg nem érkezik meg a dupla ajándék, és elutasítja a követtel történő kommunikációt is. (Konstantinápoly, 1593. április 26.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 80. Konv. 1. fol. 164-170., 171-177.

következtében elesett várak és javak visszaszolgáltatásának megtagadását, amit az ajándékok beküldésének feltételéül határozott meg.[57]

1593 tavaszán a Habsburg-vezetés hozzáállását meghatározták azon beérkező információk is, miszerint a szultán az ajándékok megérkezését és a béke fenntartását támogatta, és a háború megindítása valószínűtlennek tűnt. Friedrich von Kreckwitz követ is megerősítette a szultán béke iránti elkötelezettségét, azonban kifejtette, amennyiben az ajándékok megérkezése elmarad, akkor a háborúpártiak, élükön a nagyvezírrel biztosan el fogják érni a háború megindítását.[58]

1593. június 22-én Sziszek vára alatt súlyos vereséget szenvedett Telli Hasszán boszniai pasa. A vereség és a boszniai pasa halálának a hírére július elején a dívánban megszavazták a Magyarország elleni háború megindítását.[59] A nagyvezír a hadjáratra magával vitte Friedrich von Kreckwitz követet, akit végül Nándorfehérvárban börtönbe vetettek, és kínzások következtében szeptember 28-án életét veszítette.[60]

Összegzés

A tanulmányban a kora újkori Habsburg–oszmán kapcsolatok működésének egy kulcsfontosságú mechanizmusába, a diplomáciai ajándékozásba nyerhettünk betekintést, különös tekintettel annak politikai funkcióira és konfliktusképző szerepére. A 16. század második felében kialakuló állandó követségi rendszerben a diplomácia egyre inkább intézményesült, ugyanakkor a különböző politikai és kulturális hagyományok találkozása sajátos feszültségeket eredményezett a Habsburg és az oszmán fél között.

Friedrich von Kreckwitz portai tevékenységén keresztül láthatjuk, miként vált az ajándékozás a konkrét politikai nyomásgyakorlás eszközévé. A követ elsődleges feladata a béke fenntartása volt, azonban mozgásterét jelentősen korlátozta az ajándékokhoz kötött oszmán diplomáciai gyakorlat. Az ajándékozás nem pusztán ceremoniális aktus volt, hanem a tárgyalások előfeltételét képezte, így hiányuk esetén az oszmán vezetők elzárkóztak az érdemi egyeztetésektől. Az ajándékok így nemcsak a béke fenntartását szolgálták, hanem annak megbontásában is szerepet játszottak.

A diplomáciai ajándékozás körüli konfliktusok alapvetően meghatározták a vezírek háborús hangulatát, és ha nem is feltétlenül közvetlenül, de befolyással voltak a háború kitörésére. Mindezek mellett fontos megemlíteni Kodzsa Szinán nagyvezír személyes háborús ambícióját, amely nagymértékben rányomta a bélyegét a háború kitörésére.

[57] (Konstantinápoly, 1593. március 16.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 80. Konv. 1. fol. 44-55.

[58] (Konstantinápoly, 1593. május 4.) ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 80. Konv. 2. fol. 20-21., 22-23., 24-25., 27-29., 30-33.

[59] Tóth 1989: 558.

[60] Jajczay 1934: 77.

A háborúpárti dívántagok befolyásán kívül azonban a béke fenntartásához szükséges feltételek – az ajándékok biztosítása, a határ menti összecsapások kezelése és a vezírek megnyerése – együttesen nem teljesültek, amelyek így összességében a fegyveres konfliktus elkerülhetetlenné válásához vezettek.

Források

österreichisches Staatsarchiv (ÖStA)
Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA)
Türkei 1. Karton.
Finanz- und Hofkammerarchiv, Reichsakten (FHKA, RA)
Kriegsarchiv, Alte Feldakten (KA, AF)

Hivatkozott irodalom

Ágoston Gábor 2005: Birodalom és információ: Konstantinápoly, a koraújkori Európa információs központja. In: Hausner Gábor (szerk.) *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére*. Budapest, 31–60.

Ágoston Gábor 2014: *Európa és az Oszmán hódítás*. Budapest.

Anderson, Matthew Smith 1993: *The Rise of Modern Diplomacy, 1450-1919*. London.

Bayerle, Gusztav 1972: *Ottoman diplomacy in Hungary. Letters from the Pashas of Buda 1590-1593.* Bloomington.

Brunner, Lisa 2017: Die „Kleidung"der Diplomatie. Kaftane in den habsburgisch-osmanischen Beziehungen. *historioPLUS* (4.) 1–31.

Carrió-Invernizzi, Diana 2008: Gift and Diplomacy in Seventeenth-Century Spanish Italy. *The Historical Journal* (51.) 4. 881–899. https://doi.org/10.1017/S0018246X08007115

Cziráki Zsuzsanna 2024: *A Habsburg Monarchia keleti nyelvi tolmácsai a 17. században*. Budapest.

Ehrenpreis, Stefan 2006: *Kaiserliche Gerichtsbarkeit und Konfessionskonflikt, Der Reichshofrat unter Rudolf II. 1576-1612*. (Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 72.) Göttingen.

Fekete Lajos – Nagy Lajos 1975: Budapest története a török korban. In: Gerevich László – Kosáry Domokos (szerk.): *Budapest Története II: A későbbi középkorban és a török hódoltság idejében*. Budapest. 335–423.

Fenyvesi László 1986: Habsburg-magyar diplomáciai kapcsolatok krónikája. In: Szalai Anna (szerk.): *Ungnád Dávid konstantinápolyi utazásai*. Budapest. 332–354.
Gévay Antal (szerk.) 1841: *A' budai pasák*. Bécs.
Hegyi Klára 2012: Adatok Szokollu Musztafa és Kara Üvejsz budai pasák konszolidációs kísérletéhez. *Történelmi Szemle* (54.) 2. 187–217.
Ivanics Mária 1993: A zsitvatoroki békéhez vezető út: az 1599. évi béketárgyalások. *Történelmi Szemle* (35.) 3–4. 297–311.
Jaczay János 1934: Császári követ fogadása Budán a török idők alatt, a Fővárosi Könyvtár egy vízfestményén. *A Fővárosi Könyvtár Értesítője* (4.) 73–87.
Kármán Gábor 2008: „Átkozott Konstantinápoly", Törökkép Erdély 17. századi portai követségén. In: Eténi G. Nóra – Horn Ildikó (szerk.): *Portré és imázs, Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban*. Budapest. 29–48.
Kerekes Dóra 2010: *Diplomaták és Kémek Konstantinápolyban*. Budapest.
Loebl, Alfred H. 1914: Der Schlesier Friedrich von Kreckwitz als Kaiserlicher Gesandter bei der Hohen Pforte. *Zeitschrift der Vereins für Geschichte Schlesiens* (48.) 160–173.
Mattingly, Garrett 1955: *Renaissance Diplomacy*. Cambridge.
Nagy Judit (ford.) 1982: *Mitrovicei Vratislav Vencel viszontagságai: Melyeket ő a törökök fővárosában, Konstantinápolyban átélt, fogságba esvén elszenvedett, majd szerencsésen kiszabadulván az Úr 1595. esztendejében írásba foglalt*. Budapest–Pozsony.
Ocakaçan, Levent Kaya 2015: Cigalazade Yusuf Sinan Pasha. *Mediterranea: Ricerche storiche* (12.) 325–341.
Papp Sándor 2018: Az Oszmán Birodalom, a Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia kapcsolattörténete a békekötések tükrében. *Aetas* (33.) 4. 86–99.
Pálffy Géza 1995: *Katonai igazságszolgáltatás a Királyi Magyarországon a XVI-XVII. században*. Győr.
Radway, Robyn Dora 2023: *Portraits of Empires. Habsburg Albums from the German House in Ottoman Constantinople*. Bloomington. https://doi.org/10.2307/jj.5806804
Roosem William 1980: Early Modern Diplomatic Ceremonial, A Systems Approach. *The Journal of Modern History* (52.) 3. 452–476 https://doi.org/10.1086/242147
Şahin, Kaya 2017: The Ottoman Empire in the Long Sixteenth Century. *Renaissance Quarterly* (70.) 1. 220–234. https://doi.org/10.1086/691834
Strohmeyer, Arno 2017: Trendek és perspektívák a kora újkori diplomáciatörténetben. A konstantinápolyi Habsburg diplomaták esete. *Történelmi Szemle* (59.) 2. 177–199.
Teply, Karl 1976: *Die kaiserliche Großbotschaft an Sultan Murad IV. im Jahre 1628. Des Freherrn Hans Ludwig von Kuefsteins Fahrt zur Hohen Pforte*. Wien.
Tóth Sándor László 1989: Megjegyzések az 1596-os török hadjáratról szóló angol tudósításhoz. *Hadtörténelmi Közlemények* (102.) 4. 551–558.

Nagy Judit (ford.) 1982: *Mitrovicei Vratislav Vencel viszontagságai: Melyeket ő a törökök fővárosában, Konstantinápolyban átélt, fogságba esvén elszenvedett, majd szerencsésen kiszabadulván az Úr 1595. esztendejében írásba foglalt*. Budapest–Pozsony.

Würflinger, Christoph 2020: Symbolic Communication in Habsburg Ottoman Diplomatic Relations. The Grand Embassy of Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn (1650-1651). *The Journal Of Renaissance and Early Modern Diplomatic Studies* (4.) 95–122. https://doi.org/10.12775/LEGATIO.2020.05

Zonta, Claudia 2000: *Schlesier an italienischen Universitäten der Frühen Neuzeit 1526–1740*. Unveröffentlichte Dissertation, Stuttgart.